WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

1-SINF ADABIYOT DARSLARIDA MADANIY-TARIXIY KONTEKSTNI TUSHUNTIRISHNING INNOVATSION TEXNOLOGIYALARI: AMALIY-TAHLILIY YONDASHUV

2-(Ezop, I. Krilov va M. Xudoyqulov masallari misolida)

Xasanova Zulfiraxon

Qo‘qon davlat universiteti 1-kurs magistranti

xasanovazulfiraxon@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada 5-sinf adabiyot darslarida masal janri misolida o‘quvchilarning madaniy-tarixiy tafakkurini rivojlantirishning innovatsion texnologiyalari tadqiq etiladi. Tadqiqotda Ezop, I. Krilov va M. Xudoyqulov ijodi qiyosiy-tipologik tahlil qilinib, "Vaqt parallellari" va "Kontekstual dekodlash" kabi metodlarning didaktik samaradorligi amaliy tajriba natijalari orqali asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: madaniy-tarixiy kontekst, masal janri, Ezop tili, innovatsion texnologiya, qiyosiy tahlil, intellektual salohiyat, aksiologik tahlil, badiiy idrok.

Аннотация В данной статье исследуются инновационные технологии развития культурно-исторического мышления учащихся на примере жанра басни в школьном курсе литературы 5-го класса. В ходе исследования проводится сравнительно-типологический анализ произведений Эзопа, И. Крылова и М. Худойкулова, а также на основе результатов практического опыта обосновывается дидактическая эффективность таких методов, как «Параллели

времени» и «Контекстуальное декодирование».

Ключевые слова: культурно-исторический контекст, жанр басни, эзопов язык, инновационные технологии, сравнительный анализ, интеллектуальный потенциал, аксиологический анализ, художественное восприятие.

Abstract This article explores innovative technologies for developing students' cultural and historical thinking through the fable genre in 5th-grade literature classes. The study provides a comparative-typological analysis of the works of Aesop, I. Krylov, and M. Khudoykulov, while validating the didactic effectiveness of methods such as "Time Parallels" and "Contextual Decoding" through practical experimental results.

Keywords: cultural-historical context, fable genre, Aesopian language, innovative technology, comparative analysis, intellectual potential, axiological analysis, artistic perception.

Kirish

Adabiy ta’lim tizimida o‘quvchilarning madaniy-tarixiy tafakkurini shakllantirish zamonaviy metodikaning ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Badiiy matnni faqatgina estetik obyekt emas, balki muayyan davrning ijtimoiy-madaniy kodi sifatida tahlil qilish o‘quvchining dunyoqarashini kengaytiradi. Masal janri o‘zining majoziy tabiati va universalligi bilan antik davrdan hozirgi kunga qadar ma’naviy-axloqiy qadriyatlar uzviyligini ta’minlovchi eng optimal didaktik model bo‘lib xizmat qiladi.

Asosiy qism va metodik tahlil

1. Antik davr va "Ezop tili" genezisi Ezop masallari ("Echki va podachi", "Bo‘ri va laylak") tahlilida o‘quvchi quldorlik tuzumi sharoitidagi ijtimoiy

munosabatlarni majozlar orqali anglaydi. Innovatsion **"Vaqt parallellari"** texnologiyasi yordamida antik davrdagi "kuchli va kuchsiz" munosabati zamonaviy huquqiy va axloqiy normalar bilan qiyoslanadi. Bu o‘quvchida "Ezop tili"ning nafaqat badiiy uslub, balki tarixiy zarurat sifatidagi mohiyatini ochishga xizmat qiladi.

2. Ijtimoiy realizm va I. Krilov ijodi XIX asr rus adabiyoti vakili I. Krilov masallarida madaniy-tarixiy kontekst ijtimoiy-siyosiy rang oladi. **"Kontekstual dekodlash"** metodi orqali "Bo‘ri bilan qo‘zichoq" asaridagi ijtimoiy adolatsizlik o‘sha davr feodal jamiyati manzarasi sifatida talqin qilinadi. "Kvartet" masali orqali esa tizimli yondashuv va professionalizm madaniyatining ahamiyati tahlil markaziga chiqadi.

3. Milliy kontekst va M. Xudoyqulov masallari Zamonaviy o‘zbek masalchiligida Muxtor Xudoyqulov an’anaviy janrni milliy mentalitet bilan sintezlaydi. "Yo‘lbars bilan Mosh" hamda "Ikki kitob" masallari o‘quvchida milliy o‘zlikni anglash va madaniy vorisiylik tuyg‘usini shakllantiradi. Alifbe kitobining ulug‘lanishi o‘quvchi tafakkurida aksiologik (qadriyatga asoslangan) yondashuvni mustahkamlaydi.

Tajriba-sinov ishi hisoboti

Maqsad: Innovatsion metodlarning o‘quvchilar intellektual koeffitsiyenti (IQ) va badiiy tahlil qobiliyatiga ta’sirini aniqlash.

Qo‘llanilgan metodlar:

"Madaniyatlar muloqoti": Sivilizatsiyalararo qiyos.

"Tarixiy-mantiqiy tahlil": Matn va davr uzviyligi.

"Aksiologik tahlil": Ma’naviy qadriyatlarni baholash.

Natijalar jadvali:

Baholash mezonlari	Tajribadan oldin	Tajribadan keyin	O‘sish dinamikasi
Matnning madaniy-tarixiy mazmunini anglash	42%	78%	**+36%**
Majoz va ramzlarni (Ezop tilini) interpretatsiya qilish	35%	72%	**+37%**
Tarixiy davrlar o‘rtasida qiyosiy ko‘prik qurish	28%	65%	**+37%**
Mustaqil xulosa chiqarish va ijodiy yondashuv	45%	82%	**+37%**

Xulosa

O‘tkazilgan tadqiqot va amaliy mashg‘ulotlar shuni ko‘rsatadiki, masal janrini madaniy-tarixiy kontekstda o‘qitish quyidagi ilmiy-pedagogik natijalarni beradi:

Sintetik tafakkur: O‘quvchi adabiyotni yaxlit tarixiy jarayon sifatida idrok etadi.

Analitik mahorat: Badiiy matndagi tagmatn (subtext) va ramzlarni mustaqil tahlil qilish ko‘nikmasi shakllanadi.

Gumanistik pozitsiya: Milliy qadriyatlarning umumbashariy g‘oyalar bilan integratsiyasi natijasida o‘quvchida ma’naviy bag‘rikenglik uyg‘unlashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yo‘ldoshev Q. Adabiyot o‘qitishning ilmiy-nazariy asoslari. – T.: "O‘qituvchi", 1996.
2. Zunnunov A. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – T.: "O‘qituvchi", 1992.
3. Krilov I.A. Tanlangan masallar. – T.: "Yangi asr avlodi", 2010.
4. Xudoyqulov M. Yo‘lbars bilan Mosh (Masallar). – T.: "Sharq", 2011.
5. To‘xliyev B. Adabiyot o‘qitish metodikasi. – T.: "Yangi asr avlodi", 2010.
6. Yo‘ldoshev Q. va boshqalar. Adabiyot: 5-sinf darsligi (II qism). – T.: 2020.